KONYA'DA KÜÇÜKBAŞ HAYVAN YETİŞTİRİCİLİĞİ; SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Prof. Dr. Ramazan YETİŞİR – Doç. Dr. Birol DAĞ
Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootekni Bölümü Öğretim Üyeleri

Mevcut Durum

Ülkemizde, TÜİK 2007 yılı verilerine göre 25,462,293 baş koyun, 6,286,358 baş keçi mevcuttur. Yine aynı yıl istatistik verilerine göre Konya ilinde 1,380,352 baş koyun, 113,667 baş da keçi bulunmaktadır. Her ne kadar hayvan sayılarımız faza gibi görünmekte ise de hayvan başına elde edilen verimler düşüktür. Mevcut rakamlara göre Türkiye küçükbaş hayvan varlığının yaklaşık olarak % 4.71'i Konya'da bulunmaktadır.

Türkiye'de 1991-2007 arasını kapsayan dönemde küçükbaş hayvan varlığındaki değişim çizelge 1'de ve aynı dönemde daha ayrıntılı olarak Konya ili küçükbaş hayvan varlığındaki değişimler de çizelge 2'de verilmiştir.

Çizelge1. Türkiye'de 1991-2007 arasını kapsayan dönemde küçükbaş hayvan varlığındaki değişim

Yıllar	Merinos	Yerli Koyun	Kıl Keçi	Tiftik Keçi
2007	971,072	24,491,211	6,095,292	191,066
1991	841,847	39,590,493	9,579,256	1,184,942
Değişim (%)	+ 15.35	- 38.14	- 36.37	- 83.880

Çizelge 2. Konya'da 1991-2007 arasını kapsayan dönemde küçükbaş hayvan varlığındaki değişim

Yıllar	Merinos	Yerli Koyun	Kıl Keçi	Tiftik Keçi
2007	74,763	1,305,589	111,118	2,549
2006	53,536	1,268,846	117,741	15,554
2005	47,796	1,280,605	119,703	15,849
2004	47,025	1,285,048	122,118	16,770
2003	48,741	1,274,084	131,809	16,886
2002	49,638	1,321,192	147,210	18,543
1997	58,110	1,375,501	252,700	51,960
1991	66,900	2,230,373	235,449	94,824
1991-2007 Arası Değişim (%)	+ 11.75	- 41.46	- 52.81	- 97.31

Çizelge 1 ve 2 incelendiğinde 1991-2007 arası dönemde Merinos koyunu dışında hem Türkiye'de hem de Konya'da küçükbaş hayvan varlıklarında çok ciddi azalmalar olmuştur. Ancak küçükbaş hayvan varlığındaki azalma oranı Konya ilinde ülke geneli ile kıyaslandığında daha yüksektir. Bu azalmaya karşılık hayvan başına elde edilen verimlerde kayda değer bir artış olmamıştır.

Orgaizasyon

Koyun ve Keçi Yetiştiricileri Birliği olarak organize olmuşlardır. Yapılan ön değerlendirme toplantısında Konya'da bulunan yetiştiricilerin % 95'inin birlik üyesi olduğu bildirilmiştir.

İlimizde, bu yetiştiricilik konusunda meydana gelen en önemli gelişme Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiricileri Birliğinin kurulması olmuştur. Bu cümleden olarak, küçükbaş hayvan sektörünün gelişmesi önündeki en önemli engel işletmelerin dağınık ve bireysel olarak çalışmaları idi. Bu dağınıklığın önlenmesi ve yetiştiricilerin aynı çatı altında toplanması, gerek üretim ve gerekse pazarlama aşamasında önemli avantajlar sağlayacağı görülmektedir. Damızlık birliklerinin kurulmasıyla yapılan ilk önemli uygulama küpeleme ve kayıt işlemleridir. Tutulan kayıtlarla, öngörülen şartlara uyulduğu müddetçe, Tarım bakanlığının ilgili birimleri hayvan başına pirim ödemeye başlamışlardır.

Birlik sayesinde, geleneksel yöntemlerle yetiştiricilik yapmakta olan üreticilerimiz, modern yöntemlerle tanışmaya ve çalışmaya başlamışlardır.

Küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin pazarlama sorunu olduğu herkesçe iyi bilinmektedir. Kesim zamanı geçmiş hayvanların beslenmeye devam edilmesi üreticimizin boşa harcadığı nakit anlamına gelmektedir ki bu yetiştiricimizi zora sokmaktadır. Birliklerin etkin olarak rol oynayacağı konulardan birsi de pazarlama alanında olacaktır. Birliklerin daha fazla üretici kesime ulaşacakları açıktır.

Mevcut Sorunları

Koyun ve Keçi Yetiriciler Birliği başkan ve yardımcısı, mevcut sorunlarını aşağıdaki maddelerde ifade etmişlerdir.

1.- Koyuculuk, meraya dayalı bir hayvancılık faaliyeti olup, Türkiye genelinde mevcut mera alanları 44 milyon hektardan 12 milyon hektara düşmüş ve mevcut olanların da aşırı otlatma nedeniyle çorak, verimsiz ve erozyon tehlikesi altında, vejetasyonu zayıf olması nedeniyle sürülerimizin kaba yem ihtiyacı karşılanamamaktadır.

Konya'da ise toplam 7,098,940 da çayır mera alanı mevcuttur. Konya'daki çayır mera alanının 4342 sayılı mera kanununa göre %97'sinde tespit, %66,19'unda tahdit ve %54.88'inde tahsis işlemi tamamlanmıştır. Konya ilinde 2006 yılı toplam koyun, keçi, sığır, manda, at, katır ve eşek toplamı 1,786,687 adet olup, bu kadar hayvan varlığı yaklaşık 425,126 büyükbaş hayvan birimi (BBHB) olup yıllık toplam kaba yem ihtiyacı 1,939,637 tondur. İhtiyaç duyulan kaba yemin 160,000 ton kadarı çayır meralardan, ve 221,272 tonu yem bitkisi üretiminden karşılanabilmektedir. İlimizde kaba yem açığı 1,559,000 ton kadar olup ihtiyacın ancak %19.64'ü karşılanmaktadır (Mülayim ve ark.2007).

2.- İşletmelerimizde kaba ve kesif yem zamanında ve yeteri kadar üretilip depolanamadığı için, hayvanlar kışın ve erken ilkbaharda henüz vejetasyon yeteri kadar gelişmeden, aşırı otlatmaya neden olmakta ve sonuçta meralarımız verimsizleşmektedir.

3.- Bölge koyunculuğunun en önemli sorunlarından birisi de, ehil çoban bulunamamasıdır. Bu yüzden birçok yetiştiricimiz koyunculuğu bırakma noktasına gelmiştir.

4.- Köyden kente göçe paralel olarak, genç nüfus gittikçe azalmakta, köyde kalan gençler ise koyunculuğu zor ve zahmetli görerek bu işe heves etmemektedirler.

5.- Meralarımızın ortak kullanımı sonunda, paraziter ve salgın koyun hastalıklarının kontrolü güçleşmekte, sonuçta hayvan ve verim kaybı artmaktadır. Bölgemiz koyunlarında rastlanan Brucella nedeniyle koyunlarda döl verimi ve insan sağlığı olumsuz olarak etkilenmektedir.

6.- Yetiştiricilerimiz geleneksel usullerle, uygun olmayan barınak, yetersiz bakım ve besleme şartlarında koyuculuk yapmaya çalışmakta ve sonuçta verimli ve karlı bir faaliyet yürütememektedirler.

7.- Yetiştiricilerimizin elinde bulunan koyun ırkları düşük verimlidir. Ülkemizde yapılan melezleme ve saf yetiştirme metotlarından istenilen sonuç alınamamıştır. Yüksek verimli kültür ırklarının istediği barınak, bakım ve besleme şartları sağlanamadığından bu hayvanlar da telef olmuştur. Elimizdeki, yerli ırkların ıslah edilerek verimlerinin artırılması üzerinde önemle durulması gerekmektedir.

8.- Et ve süt veya süt tozu ithalatı da koyunculuğumuzu olumsuz olarak etkilemiştir. Et ithalatı ile ülkemize kaçak hayvan girişi mutlaka önlenmelidir.

9.- Yapağı fiyatlarının da son yıllarda oldukça düşmesi yapağı yönlü koyun yetiştiriciliğini cazip olmaktan çıkarmıştır.

10.- Erken kuzu kesimi de ayrı bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Erken kuzu kesimini önleme projesine gereken önem verilerek ileride damızlık olarak kullanılabilecek koç ve koyunların henüz verim potansiyellerine ilişkin hiçbir veri toplayamadan erken yaşta kesilmelerinin önüne geçilmelidir.

11.- Son yıllarda ülkemizde de yaşanan ekonomik krizler nedeniyle hayvan hırsızlığının artması da bir başka problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Hayvan hırsızlığının önüne geçmek için hem üretici ve hem de devlet üzerine düşeni yapmalıdır.

12.- Büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinin daha karlı olması, devlet tarafından sürekli desteklenmesi, yetiştiricilerin bu alanda yatırımlarının artmasına ve sonuçta koyunculuğu bırakmasına sebep olmuştur. Koyun yetiştiriciliği önemini giderek yitirmektedir.

13.- Bir zamanlar hazır giyim veya konfeksiyonda önemli bir yeri olan yapağı ve bundan elde edilen yünün şu an kırkım bedelini karşılamayacak durumda olması, yetiştiricinin kendi kırktığı yünleri çöpe atmaktan tutunda yakmaya kadar varan yöntemlerle yok edilmesine neden olmakta, bu da önemli ekonomik kayıpları beraberinde getirmektedir.

Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği Alanında Yapılabilecek İşler Hakkında Birlik Önerileri

1.- Koyunların kayıt altına alınmasını sağlamaya yönelik olarak, küpe taktıran birlik üyelerine ödenmekte olan küpeleme desteğinin devam ettirilmesi.

2.- Koyular kayıt altına alındıktan sonra, birlik üyesi yetiştiricilere, koyun eti ve sütü için kg başına yapılabilecek desteklere kaynak tahsis edilmesi.

3.- Erken kuzu kesimini önlemek amacıyla; koyun etine yapılacak desteklemenin belirli bir ağırlığın üzerindeki karkasa ödenmesi.

4.- Tarım bakanlığı tarafından yürütülen 2005/8503 (sayılı BKK) yem bitkisi teşviklerinin birlik üyesi hayvan sahiplerine hayvan sayısı dikkate alınarak yapılması.

5.- Küçükbaş havan yetiştiriciliği için yapılacak yatırımlarda düşük faizli kredi kullandırılması, sağım ünitesi ve süt soğutma tankı alımlarında %50 karşılıksız devlet desteği sağlanması.

6.- Halen geleneksel yöntemlerle yapılan küçükbaş hayvan yetiştiriciliğimizde günümüz modern tarım yöntemleriyle bilinçli üretim yapılabilmesi için, gerek kamu ve gerekse sivil topum kuruluşları ortaklaşa eğitim seminerleri düzenlemesi ve sonunda sertifika verilmesi.

7.- Yapılacak eğitim projeleriyle, sertifikalı çoban yetiştirilerek sürülerin bu kişilere emanet edilmesi bu sektördeki kaliteyi artıracaktır.

Yapılabilecek Genel Öneriler

1.- Bilindiği gibi, koyun yetiştiriciliğinde elde edilen ürünlerden birisi de koyun gübresidir. Koyun gübresi seracılıkta, bahçe ziraatında, sahillerde çok lüks otellerin bahçelerinde ve genel çevre düzenlemesinde her zaman aranmakta, bazen oldukça iyi bir fiyata da satılmaktadır. Birlik üyelerinin koyun ağıl gübrelerini iyi fiyattan değerlendirilmesinde bir yol bulunabilir. Örneğin; birlik adına sahilde bir gübre alım-satım yeri kiralanarak satışları yapılabilir. Bu amaçla da öncelikle ağılların ilkbahar temizliğinde, gübreler bir yerde toplanmalıdır.

2.- Öncelikle, eğitimli çoban konusunda, Meslek Yüksek Okullarının Hayvan Yetiştirme ve Sağlığı Bölümü mezunları düşünülmelidir. Kimse işi küçümsememelidir. Pancar Yetiştiriciliği ve Şeker Teknolojisi Programından mezun olanlar, Pancar Çavuşu olarak iş bulabildiklerine göre, muadili bir bölümden mezun olanlar neden sürü yöneticisi olamayacaklardır. Önemli olan kendisine sağlanacak imkânlardır. Yaylada kendisine küçük bir ev, belirli bir miktar maaş, binek hayvanı (eşek) ve sigorta pirimi verildiğinde birçok kişi bu işe talip olacaktır. Diğer taraftan; koyuculuk işletmesi sahipleri, 4 yıllık üniversiteyi kazanamayan çocuklarını bu bölüme kayıt yaptırarak eğitimli bir yetiştirici ve sürü yöneticisi olmasını sağlamalıdır. Bunun yanında tarım teşkilatlarında sertifikalı çobanlık kursları düzenlenerek daha kalifiye çobanların yetiştirilmesi sağlanmalıdır.

3.- Bilinçli yetiştiriciliği geliştirmek amacıyla, projeye dayalı olarak (TUBİTAK destekli), borsamız ve yetiştiriciler birliğinin desteğinde, muhtemelen geçit mevsimde ve kısa süreli (1-2 hafta süreli) çalıştaylar (workshop) düzenlenebilir. Bu konuda Üniversitemiz eğitim birimleri (Ziraat Fakültesi Zootekni Bölümü ve Veteriner Fakültesi öğretim elemanları) görev üstlenebilir. Bu eğitim birimlerinin ağıl, derslik, alet ve ekipman gibi yeterli uygulama imkanları bulunmaktadır.

4.- Diğer taraftan, keçi orman ilişkisi de uzun bir süredir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Ormancılar, keçiyi orman tahrip eden bir faktör olarak değerlendirmekte, tarımcılar ise keçiyi ormaniçi köylerin vazgeçilmez bir ürün kaynağı olduğunu düşünmektedirler. Son yıllarda orman bakanlığı yetkilileri keçiyi ormana sokan yetiştiricilere ceza kesmektedirler. Ancak sorun müştereken çözülecek bir sorundur. Bu konuda muhtemel çözüm de iyi bilinmektedir. Bu ise mevcut keçi populasyonunu ıslah ederek azaltmaktır. Yani verimlerini artırarak sayılarını azaltmaktır. Mevcut yerli ırka dayanarak kültür ırkı keçileri ile melezleme yapmak ve hangi genotip seviyesinde durulacağını ise bir araştırma ile belirlemektir. Bu uygulamanın örnekleri vardır. Ankara Üniversitesi'nde Akkeçi ve Çukurova Üniversitesi'nde geliştirilen Toros keçisi bunlardandır. Bu konuda yapılacak çalışmalar, başta yetiştiriciler birliği olmak üzere, ticaret borsasının desteğinde, üniversitemiz bilim

adamlarının ortak projeleriyle başarılabilir. Birlik üyeleri yetiştiricilerde sonunda damızlıkçı işletme olurlar.

5.- Genel olarak yem bitkileri üretiminin yetersizliği sonucu, meraların aşırı otlatılması ve dolayısıyla tahrip olmasından bahsedilmektedir. Öncelikle nadas alanlarında yem bitkisi yetiştiriciliğine yönelerek hem toprak zenginleştirilmeli hem de hayvanlara besleme değeri yüksek baklagil yem bitkileri ve kaba yem sağlanmalıdır. Diğer taraftan, meraların aşırı otlatılması merayı tahrip etmekte ve gelecekte üretilecek bedava yemi de yok etmektedir. Bunun için planlı ve yeterli otlatmaya geçilmesi gerekmektedir. Bu amaçla mevcut meralar koyun ve keçi yetiştiricilerine belirli bir süreliğine tahsis edilebilir. Yetiştirici, ortak mera yerine kendi merasını daha iyi koruyacaktır. Bu uygulama ormancılık alanında denenmiş olup, mera alanlarında da kısmen uygulanmaktadır. Bu konuda tarım il ve ilçe müdürlükleri görev üstlenmeli ve bir proje çerçevesinde bu iş yürütülmelidir.

6.- Her ne kadar günümüzde ham yapağı para etmiyorsa da, işlenmiş ürünlerin her zaman alıcısı bulunabilmektedir. Bu konuda üretilen yapağının bulunduğu yerde işlenmiş ürünlere dönüştürülmesine yönelik çalışmalara ağırlık verilmeli, alternatif ürün geliştirme üzerinde durulmalıdır. Halıcılıkta kaba-karışık yapağı tercih edilmekte olup, yerli koyun ırkları zaten bu tip yapağı üretmektedir. Özellikle kök boya kullanarak üretilen halı ve kilimler her zaman yüksek fiyatlarda satılmaktadır. Son yıllarda keçe alternatif olarak birçok sektörde kullanılmaya başlanmıştır. Kıl keçilerden ilkbahar aylarında taramak sureti ile elde edilen keşmir, bir çok tekstil ürününde saf ya da karışım şeklinde kullanılmaktadır. Kıl keçilerinden üretilebilecek keşmir miktarı iyi bir tarama ile 100 grama ulaştırılabilir. Bunlardan üretilecek temizlenmiş kahverengi keşmirin kg fiyatı dünya borsalarında 50-80 USD arasında işlem görmektedir. Bu da bir keçiden 5-8 USD gelir elde edilebileceği anlamına gelmektedir ki, bu da keçi yetiştiricisi için azımsanamayacak bir gelirdir. Bu tür alternatif gelir getirici unsurlar hakkında yetiştiricilerin eğitilmeleri gerekmektedir.

Yararlanılan Kaynaklar

Anonim. 2004. http://www.tarim.gov.tr/Bolge_ve_Il_Master,Il_Planlari.html, Erişim: 15.04.2009.

Anonim. 2009. Konya Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiricileri Birliği Kayıtları

Anonim. 2009. Türkiye İstatistik Yıllığı, 2007. T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu

Dağ, B., 2008. Yapağı ve Tiftik Üretimi. Konya Ticaret Borsası, Ocak 2008, Yıl:10, Sayı:27, Sayfa:32-41.

Mülayim, M., Acar, R. ve Tetik, A. 2007. Konya'da Mera Varlığı ve Kullanımı. Konyad2da Tarım ve Tarımsal Sanayi Sorunlarının Tesbiti Sempozyumu. 25-26 Mayıs. S. 368-377.

TÜİK. 2009. http://www.tuik.gov.tr/hayvancilikapp/hayvancilik.zul Erişim: 04.05.2009